

SIONULU ROMANESCU

foia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
15. Noembre
1865.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

N^o
10

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespondinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespondintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
I.

CUPRINSULU: Tolerantia si netolerantia. — Epiclesea liturgiiloru grec. si orient., si canonulu consecrarei din mis'a latina (urmare). — Protopapadih'pa lui P. Maloru. — Nescari pedece a crescerei religioase-morali si natiunale in clasele norm. si gimnas. din Beiusiu. — Corespondintie: Desiu (date scolarie si fondu scolaru). De sub cetatea lui Rákoczy (donarea popinatului pentru scole). Blasiu (pausalulu pentru cancelari'a metropolitana). — Computulu anulu alu soçietatii bes.-lit. a teol. rom. din Vien'a. — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Tolerantia si netolerantia. *)

„In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“ S. August.

„Câtu de puçinu ne cunóscemu noi pre noi, si noi intre noi,“ asia Sionulu r. nr. 1. pag. 6. din parerile deosebite in treb'a sínódeloru, si bine asia. Eu asi mai adauge „câtu de puçinu ne intielegemu noi pre noi, si nu ne precepemu intre noi“. Si adevverulu adausului mieu lu-voiu aretá in cele urmatórie.

Inainte de tóte se satorimu cá principiu, precumu si este intr' adevveru, cá intentiunea scrietoriului e de ajunsu a-lu scuti pre dinsulu de vointi'a de reu, déca cu adevveratu scrie din convingere si dupa preceperea sa, de si obieptivu gresiesce; inse nu e deajunsu intentiunea buna spre aceea, cá ce e gresitu se nu fia gresiéla, va se dica, obieptulu debue judecatu in sine, si nu dupa intentiunea subieptiva a producatoriului, candu se cêrca adevverulu.

La aparerea Sionului rom., cumu am scrisu o spunu si acumu, din adunculu animei m'am bucuratu, precumu sciu cá se voru fi bucuratu toti cei ce doriau demultu o fôia basericésca, a carei'a lipsa acum'a erá fôrte semtita. Nu m'am potutu retiené inse, a nu face cu tóta incredere si iubirea de adevveru si dreptate aceea reflexiune numai privatu: cá in trebile religioase se recere resolutiune franca si detiermurita, delaturandu tóte apucaturile de medietata, cari nu conducu la scopulu doritu. Si tare in convingerca aceea, cá numai unu adevveru póte fi precumu este numai unu Domnedieu, funtele adevverului, adevverulu per excellentiam, si legandu in cugetu baseric'a cea adevverata cu auctorulu acelei'a si fundatoriulu Domnedieu-omulu: cá deducere din acést'a am formatu propusetiunea: „Intoleranti'a *doctrinalu* e caracteristic'a besericiei lui Christosu, cá cu aceea intolerantia a inceputu si fundatu beseric'a sa Mantuitoriulu“; acést'a propusetiune o aperu si acumu, deórace, precumu voiu demonstrá, ea nu e a mea, fora a besericiei lui Christosu, ma e a lui Christosu. In numerulu 2 inse alu „S. r.“ in post'a redactiunei, — concedu si vreu a recunósce, cá cu tota iubirea fratiésca si cu cea mai buna intentiune (eaca pentru ce am amintitu intentiunea scrietoriloru) — nu

numai se trage la controversa acea propunere, fora se decide mai cumu ai díce peremtoriu, cá cuventulu *netolerantia* proprie nici n'ar avé locu in scienti'a teologica crestina, si cámu spre adevverirea asertiunei se aduce inainte iubirea, cerésc'a iubire, cu bunulu si iubitoriulu de ómeni Domnedieulu nostru; mai departe auctoritatea s. Franciscu de Sales: „cu unu picuru de miere poti prinde o multime de musce, dara cu o bute de otietu neci un'a“.

Se vedemu dara ce amu dísu? ce ni s'a dísu? si se ne precepemu noi intre noi. — Din capulu locului cu dorere marturisescu, cá propusetiunea intrebatiunala nu fú atinsa cu cugetulu, insusindu-i-se de totu altu ce-va, decátu contine, de si mi-se pare, cá e fôrte simpla si peusioru se póte precepe; mai alesu fiendu vórba despre unu individu versatu in cele teologice, poteam fi in cea mai buna linisce despre intielesulu acelei'a, fora se desbatu cu argumente adevverulu ei, si inca intr'o epistola privata. Faptulu inse s'a intemplat, si asia me semtiu indetoratu in folosulu adevverului a dá séma, pentru ce am scrisu aceea, ce am scrisu, si ce este aceea? cu atátu mai tare, cá diuariulu „Concordi'a“, vrendu a fi judecatoriu si in cele ce nu precepe, m'a atinsu cu o modalitate nu prea loiala, la carea tacundu asi dá ánsa de conclusiuni fôrte slabe si necuvenite pentru unulu cá acel'a, ce câte si unde a studiatu seu studiédia, le-a cámu preceptu. —

Am dísu dara, si eara intarescu, cá „netoleranti'a *doctrinala* e caracteristic'a basericiei lui Christosu (adica a basericiei adevverate, carea nu póte fi numai un'a, si aceea e beseric'a catolica romana), cá cu aceea netolerantia a inceputu si fundatu beseric'a sa Mantuitoriulu“. Se vedemu.

Cuventulu netolerantia vine de la a tolerá (suferi), si acestu cuventu se referesce totdeun'a si singuru la ce-va reu, carui suntemu supusi. Cá numai nu va díce nimene, cá elu tolerédia o banenota de 1000 fl., seu o iubire au o binefacere a unui amicu; fora bine va poté díce: tolerediulu seu suferu greutatea seu neplacerea au necasulu acést'a si acést'a, seu tolerediulu, suferu dorere de capu, seu o persóna molesta. Intrunindu apoi ideei de tolerantia conceptulu de resemnatiune, toleranti'a va fi fromósa, nobila si vertuósa atunci, candu debue se toleramu rele, ce nu le potemu incungiurá, seu de acele, ce nu le potemu incungiurá fora a vatemá drep-

*) Pentru angustimea columnelor nóstre sterseram din articulu presinte locurile scripturei in limb'a lat., preunde aceste au fostu citate alaturea cu cele in limb'a romana. La capetulu articulu vomu adauge si noi câte-va observatiuni la meritulu lucrului dintr'insulu. Red.

tulu altui'a; afara de asemenea casuri tolerantia e stupiditate si becisnicia, ma e nedreptate si vendiare, candu tolerantia noastra ar aduce cu sine o dauna unui alu treile, d. e. candu unu guvern ar tolera furturile si rapirile. Credu ca in aceste convenimu toti. — Din aceste eaca: adeverului, carele e unu bine, se opune si face contrastu retacirea (error), ce e contrariulu seu si debue se se dica unu reu, ca contrariulu binelui e reulu. Acum'a e lucru necontrastatu, ca beseric'a posiede depusetulu adeveruriloru descoperite, fiendu-i inca afara de aceea de la Domnedieu concediuta si respandirea acelor'a intre tote natiunile. „Docete omnes gentes“, si ce? „servare omnia quaecumque mandavi vobis“. Se punemu, ca ratecirea se ivesce in beserica; pentru ce ar debu se o toleredie beseric'a, mai alesu candu ferircia milioneloru este periclitata? Au nu ar vendiar misiunea sa si prin ca conscientiele tuturor credintiosiloru; aci tolerantia e misiela, si, ce e mai multu, e nedreptate si vendiare. Se dechiaramu fora neci o sfiela, ca deca propumnatorii tolerantiei aru reesi a inversiuna(?) societatea intraga omenesca, ei totusi nemicu nu au probatu si nu voru proba in eternu incontr'a netolerantiei dogmatice (doctrinale) besericesci. „Cutediu a dice, ca o asemenea netolerantia e mai multu unu atributu alui Domnedieu, decatu o proprietate a besericei. Elu veritate prin fientia este cumu amu dice osendirea permanente a tuturor retaciriloru (eroriloru); si deorace a constituitu pe pamentu unu tribunalu, carele se impartasiesce din nefalibilitatea sa propria, omulu, carele cu scirea respinge detiermuririle aceluia, e rebelu de vatemarea maiestatei divine. Cúgeta ce va se dica a osendí acea netolerantia, carea e dora donulu celu mai pretiosu datu moritoriloru, dar e intr'adeveru garanti'a cea mai segura incontr'a retaciriloru mintei omenesci“. Civiltã cattolica, serie I. v. 3. pag. 465 et seq.

Acestu periodicu s'a scrisu su umbr'a Vaticanului si su censura preventiva, mi se pare ca vorbesce unu picu mai altcumu, decatu suna propusetiunea mea; — bine se intielegemu, ca vorb'a curge despre netolerantia baseric'esca doctrinala seu dogmatica; incatu pentru tolerantia personala si civila, vomu vedé mai la vale, ce este si unde se afla si ore de lipsa e?

Vremu nu vremu netolerantia doctrinala e caracteristic'a besericei incependu de la Christosu. Cine are ce-si ce-va cumoscintia a studiului biblicu, nu póte negá, ca acomodatiunea dogmatica, carea suna totu atata ca tolerantia dogmatica seu doctrinala, adica recunoscerea si respectarea vericarei invetiature, seu celu puçinu se se acomode acelei'a neinpetindu-o si nepropumnendu adeverulu curatu, din cauza, ca se nu váteme credintia altor'a contraria, nu s'a datu in tempulu lui Christosu si a apostoliloru, si deatunci pana acumu inca totu aceea economia o-a tîenutu si o-va tîené porurea beseric'a. Nu vreu a tractá punctulu acestu biblicu, nevrendu a abusa cu pacienti'a cetitoriloru, deorace nu e carte ermeneutica, carea se nu se estinda in punctulu acest'a; numai un'a dicu: scimu cu totii din s. scriptura, ca cele mai grele invetiaturi din evangelia (eucharisti'a, inviarea, matrimoniulu si altele) cu puçina acomodatiune poteau fi placute multor'a, cari s'au scandalisatu in acele, si totusi Mantuitoriulu dulce, carele a venitu se rescúmpare lumca, necumu se se acomode, fora a fostu gat'a a licentia si pre apostolii sei mai bine decatu se se abata ce-si ce-va de la adeverulu propusu.

Transactiuni in adeveru nu se dau, ca acést'a nu sufere adeverulu dupa firea sa, in beserica; apoi neci

pentru aceea nu se póte dá, ca besericei s'a datu spre pastrare adeverulu si nu in proprietate, ca se faca cu elu dupa placu, celu puçinu asia scieam pana acum'a. Eaca ce dice s. Paulu apostolulu gintiloru; scrie in cartea sa I. cãtra Tim. cap. VI. v. 20: „O Timotee, lucrulu celu incredintiatu tie padiesce-lu, departandu-te de glasurile desierte cele spurcate, si de vorbele cele protivnice ale scientiei cei cu nume mintiuosu“; asemenea scrie in epistol'a II. cãtra Tesal. cap. II. v. 14: „Pentru aceea, fratiloru, stati si tîeneti invetiaturile, cari le-ati invetiatu, ori prin cuventulu, ori prin cartea noastra“. Din cari se vede apriatu, ca treb'a invetiaturei lui Christosu nu e unu ce de luatu seu lapedatu dupa placu, si cu carea se se póta face comerciu; si mi-se pare, ca deca trebue se tîenu ca adeveru o invetiatura, nu potu se fiu in apatia seu tolerantia in privintia altei doctrine contrarie, cu atatu mai puçinu se o aprobediu si numai prin tacerea acelei'a, ce va se dica mai alesu tolerantia.

E fórte curiosu, ca in tempulu de acumu nu se mai intielege lucrulu, deca acel'a din intemplare nu póta numele inventatu mai tardiu. Nu dicu eu, ca in scriptura seu in toti ss. parinti se afla cuventulu tolerantia seu netolerantia, ci dicu ca se afla lucrulu, seu mai bine conceptulu; cuventulu nu se afla; — ca ni l'a datu inversiunariile mai tempuriie si spiretulu seculului, cumu se dice, nimerindu-lu de o aperare incontr'a ratecirei „nolentes intelligere, ut bene agerent“, inse lucrulu insusi seu conceptulu acelei'a se afla, auditi deca spunu adeverulu: Mantuitoriulu nostru la Mat. cap. XXIII. v. 16—17 dice cãtra cei ce tîneau alta doctrina: „Vai voue povatitori orbi, carii diceti: ca oricine va jurá pre beserica, nemica nu este, car cine va jurá pre aurulu besericei detoriu este. Nebuniloru si orbiloru, ca ce este mai mare, aurulu au beseric'a, carea santiesce pre auru?“, asemenea la Mat. cap. XV. v. 13: „Totu sadulu, care nu l'a saditu Tata-lu meu celu cerescu, se va desradecina“. Asiadara celu ce chiama pre cei cu doctrina contraria de a lui conducatori orbi si nebuni, si spune, ca tota plant'a, seu invetiatur'a neplantata de Parintele cerescu, se va deradecina, unulu ca acel'a nu sufere, nu recunósce, nu toleredia invetiatur'a acelor'a; inse cuventele de mai susu sunt ale D. n. I. Christosu; asiadara a fostu, si debuia din firea sa si doctrinei sale se fia intolerante in privintia doctrineloru contrarie.

Inse avemu ce-va si mai partenitoriu la Ioanu cap. VIII. v. 43—44: „Pentru ce nu cunósce-ti graiulu meu? pentru ca nu poteti ascultá cuventulu meu. Voi de la tata-lu diavolulu sunteti si poftete tata-lui vostru voiti se faceti“. Spuneti-mi, ce se cuprinde in cuventele aceste? Tolerantia? Atunci ar' fi trebuitu se fia discursulu camu asia: Eu spunu adeverulu, voi nu credeti, fiendu convinsi altcumu; inse aiedea nu face nemica, eu am disu ce a fostu alu meu, suferu inse si ale vóstre, fia-ve dupa voia. Ba nicidecátu este asia, fara: Nu ascultati cuventele mele? Si pentru ce nu credeti celoru ce ve spunu? Nu-ve place invetiatur'a mea? Ve legati de alt'a? Voi sunteti de la diavolulu, elu ve este parintele, si asia voiti a face dorintiele aceluia. In ce poteau Evreii se fia de la diavolulu? In doctrin'a contraria celei adeverate, atatu teoretica catu si practica. Ce netolerantia! aru strigá filantropicii de acumu. Nu cugetati! si atunci inca au fostu de acei ce au preceptu ca acést'a este netolerantia, desi cuventulu s'a inventatu mai tardiu, ca vedeti in capetulu discursului dupa aretarea adeverului, carele nu sufere neadeveretatea, in v. 59, sciti ce au facutu Evreii netoleranti si ei? Au apucatu pietrii ca se

arunce in elu. Pentru ce? pentru că le-a toleratu doctrin'a si faptele?

Se mai vedemu ce mai dîcu evangeliile, că déca am aseratu netoleranti'a deodata cu Christosu, trebuie se-o si adeverescu. Mai deschidemu pe s. Ioanu cap. XV. v. 6: „De nu va remané cine-va intru mine, se va scóte afara cá mladiti'a, si se va uscá, si o voru aduná, si o voru bagá in focu, si va arde“. A remané in Christosu ce va se dîca? A nu tiené dóra invetiatur'a intréga a lui Christosu? A nu impliní tóte, dar tóte cele comendate de Christosu? qui in unum ex minimis offendet, factus est omnium reus. Credu că nu. Déca nu: spuneti-mi, ce tolerantia e aceea, carea spune, că cine nu va pastrátóte cele prescrise si numai in un'a mai mica va smintí se va aruncá afara, cá vitiele de vinia, si se va uscá, va fi aruncatu in focu si va arde, facundu-se vinovatu in tóte? Acést'a mi-pare, că e mai multu cu ce-va, decátu o netolerantia simpla, si totusi e asia, ma neci nu póte se fia altcumu; déca nu voimu a intarí absurditatea, că inaintea lui Domnedieu e totu in aceea demnitate adevेरulu si contrariulu aceluia.

Nu se infióre nimene de aceste, noi vorbimu despre doctrina seau dogma, nu despre individue seau persoanele subieptive; in privinti'a acestor'a vomu vedé mai acusi ce va se dîca toleranti'a si netoleranti'a, candu apoi vomu statorí si insemnetatea adevērata a cuventului si vomu aretá, pentru ce suna acel'a atátu de reu in urechile unor'a. — Se deschidemu eara la s. Mat. cap. XXIII. v. 15: „Vai vóue carturariloru si fariseiloru faciarnici, că incungiurati marea si uscatulu, se faceti unu viniticu; si déca se face, lu-faceti pre elu fiu geenei mai indoitu decátu pre voi“. Tolerantia! candu se spunu fiii perirei, geenei, osendirei eterne, cei ce cérca a respandí retacirile loru, doctrinele contrarie evangeliiei; cu o invetiatura si pracsá asemene nu e pentru ce se nu se numésca tolerantu verísicine.

Trecemu inse mai departe cu s. biblia a mana. Conferirea misiunei s'a facutu apostoliloru si urmatoriloru acelor'a dupa inviarea Domnului n. I. C. si inca la s. Mat. cap. XXVIII. si la s. Marcu cap. XVI. Se luámu ce se dîce la s. Marcu v. 15 si 16: „Miergeti in tóta Iumea, vestiti evangeli'a la tóta sidirea. Celu ce va crede si se va botediá, mantuí-se-va: eara celu ce nu va crede, osendí-se-va“. Se adaugemu din s. Mat. viersulu chiaru cu carele face capetu evangeliiei scrise de elu: „Invetiandu-i pre ei se padiésca, câte am poruncitu vóue, si eata eu cu voi sunt in tóte dílele, pana la sversítulu vécului“. Nu sciu cumu si ce au cugetatu despre tectstulu acestu scripturalu toti acei ce au vorbitu seau scrisu despre tolerantia seau netolerantia, inse mie mi se pare, că in cuventele citate e desfasurata o netolerantia asia de duce minune. Inainte de tóte D. n. I. Christosu, provocandu in v. 18. cap. 28 alu s. Mat. la puterea data lui in ceriu si pre pamentu, „datu-mi-s'a mie tóta puterea in ceriu si pre pamentu“, cá se arete, că la aceea, ce concrede apostoliloru si urmatoriloru acelor'a, se recere putere totala, putere domnedieésca, deduce indata: „*Dreptu aceea*, mergundu in tóta lumea, vestiti evangeli'a la tóta sidirea, invetiati tóte neamurile, botezandu-i pre ei in numele Tata-lui, si alu Fiiului, si alu santului Duchu. Invetiandu-i se padiésca tóte, câte am poruncitu vóue, celu ce va crede si se va botediá, mantuí-se-va; eara celu ce nu va crede, osendí-se-va; si eata eu cu voi sunt in tóte dílele, pana la sversítulu vécului“. Eacá misiunea cuprinsa in locurile citate mai susu la s. Mateiu si s. Marcu.

Trei lucruri principale se cuprindu aici. Conferirea puterei totale, deducundu-se aceea prin particic'a *ergo*, carea siesi se póte intarí si mai apriatu prin tectstulu: „Precumu m'a tramisu pre mine Tata-lu, si eu tramitu pre voi“; la s. Ioanu c. XX. v. 21. Chiaru cu aceeași putere se tramitu apostolii, cu carea fú tramisu D. n. I. C., carea o vedemu din tectstulu mai susu v. 18. că este totala, absoluta. — Mai departe se cuprinde obieptulu tramiterii seau puterii date: invetiarea cea mai generala, cuprindiendu in sine tóte acele ce a demandatu Christosu fia speculative, fia practice; „docentes eos“ eata partea speculativa, „baptizantes eos“ eata cea practica; pecumu in „docentes“ se cuprinde tóta doctrin'a speculativa, in baptizantes“ se cuprinde practic'a, deórace botediulu e fundamentulu toturorur pracselorur seau faptelorur prescrise pentru cei ce vreu a fi membrii besericei. — Ce mai este in loculu alu treile? sanctiunea misiunei: „qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui non crediderit, condemnabitur“; adica nu e destula puterea de a invetiá, fara se recere asemnarea premiului seau piedepsei, dupa cumu voru fi meritandu acei, caroru se predica, pe scurtu: legea fara sanctiune nu ajunge nemica.

Aceste trei lucruri principale cuprinse in misiune ne sunt deajunsu se demustrámu propusetiunea nóstra. Este adevēratu, că apostolii si asia beseric'a au capetatu putere divina spre a invetiá si a propune adevेरulu descoperitu, atatu speculativu, câtu si practic, la tóte popórele; este adevēratu mai departe, că cei ce primescu adverulu voru fi premiați, dincontra cei ce nu-lu primescu, cei ce nu vreu a tiené invetiatur'a, doctrin'a propusa, cadu su osenda, si inca eterna; acum'a o doctrina asemene, propusa de D. n. I. C., óre este ea toleranta? Óre apróba si tolerédia acel'a doctrin'a contraria, seau totu un'a este pentru elu acést'a seau alta doctrina, carele interminédia nu mai puçinu decátu osenda eterna acelor'a, ce nu credu si nu tienu neclatitu doctrin'a propusa de dinsulu? Déca acést'a nu e netolerantia doctrinala, atunci amu pierdutu conceptulu lucrurilor, si nu vomu mai poté intielege nemica. Eaca, Domniloru, invetiatur'a Domnului n. I. Christosu! lasandu la o parte o multime de tectsuru, ce s'aru mai poté aduce totu in intiesulu acest'a. Cine ar mai dorí a cetí si altele, caute la Mat. cap. X. v. 11—18. Asiadara dupa evangeliie doctrin'a lui Christosu, prin urmare a besericei aceluia si asia a besericei catolice, este si va fi, pana se va dá crediamentu santei evangeliie, netoleranta in privinti'a toturorur doctrineloru contrarie. O parte dara din propusetiune mi-se pare adevērata, si cu aceste amu poté pune capetu; că déca evangeli'a lui Christosu ne aréta netoleranti'a doctrinala, baseric'a intemeiata pre pétr'a anghiulara principala, carea e Christosu prin evangeli'a lui, nu póte tiené alta invetiatura, déca vre a fi beseric'a lui Christosu; inse mi-place a mierge mai departe, si se aretu invetiatur'a dedusa din evangeliia preste tote secele, pana la tempulu in carele scriemu aceste. Si neci nu póte fi altcumu, de voimu a ascultá pre D. n. I. Christosu la s. Mat. cap. XVIII. v. 17.: „Eara de nu va ascultá de beserica, se fia tîe cá unu paganu si vamesiu“. Eaca toleranti'a evangelica!

Dupa evangeliie vine rondulu pre apostoli. Acesti'a voru fi mai indulginti, că ei au trebuitu se duca lumin'a, aprinsa de Rescumparatoriulu, la tóte popórele, si asia au trebuitu se caute ce facu, se nu inversiunedie popórele, ci se le indulcésca. Ascultati! Santulu Petru corifeulu apostoliloru, capu al besericei in-

fientiande, in epist. II. cap. II. v. 1.: „Si au fostu si profeti mintiunosi in poporu, precumu si intre voi voru fi invetiatori mintiunosi, cari voru bagá *eresuri* pierdiátorie si se voru lapedá de stapenulu, cel'a ce i-a rescumparatu pre ei, adunandu-si loru grabnica perire“; v. 2.: „Si multi voru mierge in urm'a necuratíeloru loru, prin carii se va hulí calea adeverului“; v. 3.: „Si cu multímea cuventeloru celoru amagitórie voru vená pre voi, a caror'a judecata inca demultu nu se sebovésce, si pierderea loru nu dormitédia“; v. 21.: „Cà mai bine erá loru, se nu fia cunoscutu calea dreptatei, decâtu dupa ce o-au cunoscutu, a se întórce de la sant'a porunca, carea s'a datu loru“. Eara cap. III. v. 3 si 17.: „Acést'a mainainte sciendu, cà voru vení ín dílele cele de apoi batjocoritori, carii voru amblá dupa poftetele sale. Deci voi, iubítiloru, mainainte sciendu, se ve padíti, cá nu fiendu stramutati cu insielatiunea celoru foradelege, se cadeti de la intarirea vóstra“. — Am scrisu viersurile insírate, si cugetu cà nu am ce se dícu, dccátu aceea, cà invetiata celulu a preceptu pre maestrulu seu. Contiesendu lalalta speculativ'a cu practic'a aréta, cà ce au de a face cei ce dorescu a corespunde propusului de a fi credintiosi invetiaturei si moralei Mantuitoriului, seau mai bine, de ce se se ferésca, seau ce se nu suferé; deórace nu se póte ce-va suferí si totodata ferí de totu; altcumu comendu se se cetésca pre intregu capetele aceste citate de mine, si fiacarele cetitoriu se va convinge despre adeverulu de su intrebare.

Se ascultámu pre apostolulu gintiloru epis. II. càtra Timoteu cap. I. v. 8: „Deci nu-te rusíná de marturisirea Domnului nostru, nici de mine, legatulu lui; ci fi partasiu necasuriloru hunei vestiri dupa puterea lui Domnedieu“; v. 13: „Chipulu cuventeloru celoru sanetóse se aibi, care ai audítu de la mine intru credintia, si in dragostea, carea este in Christosu Isusu“; v. 14: „Ronduél'a cea buna se o padiesci prin Spiritulu santu, carele locuesce intru voi“. — Celu ce propune, cà se nu se aiba rusíne de asiedamentulu Domnului, se se colucre evangeliéi, cine impune pastrarea formeí cuventeloru sanetóse, curate de tóta erórea, de gresieli, si pastrarea depusetului bunu, nu póte se fia indiferinte, nu póte se nu-i pase acést'a seau alt'a doctrina se fia crediuta, nu póte fi cu nepasare in privinti'a adeverului; cu unu cuventu, nu póte fi tolerantu cu respectu la doctrine deosebite de a sa.

Acel'asi s. apostolu epist. càtra Gal. cap. I. v. 6—10: „Miru-me, cà asia de curendu ve mutati de la celu ce v'a chiamatu pre voi prin darulu lui Christosu, la alt'a evangeliá“. Se mira apostolulu, cumu se strafórma respectivii asia de iute si parasescu adeverulu, lasandu pre D. n. Isusu Christosu, si inbraçiandu alta evangeliá, alta doctrina deosebita, alta credintia; óre díce apostolulu la aceea, cà, avendu libertate de conscientia fiacarele, póte face dupa placu, si asia nu va avé neci unu scadiamentu, va fi toleratu, ma chiaru iubitu? „Ce nu este alt'a, fora numai sunt órecarii, cari ve turbura pre voi si voru se stramute evangeli'a lui Christosu“. Nu vise pare, cà apostolulu scrie chiaru pentru tempurile de acumu? Spune cà abaterea unor'a de la adeveru, de la evangeli'a lui Christosu nu e alt'a decâtu turburarea unor'a, cari vreu a nemicí evangeli'a lui Christosu; inse eaca ce díce: „Ci macaru si noi, seau angeru din ceriu de va predicá vóue afara de ce amu predicatu vóue, anatema se fia“. — Eaca-ve tolerantia! Dupa-ce s'a miratu de nestatori'a Galateniloru, si dupa darea causei de unde provine cà se abatu de la adeveru, pentru cà unii cerca

a restorná evangeli'a lui Christosu, a o espune altcumu mai dupa placulu firei proclive spre licentia; spune, cà anatema acelu'a, carele, fia chiaru angeru din ceriu, ar evangelisá alt'a, decâtu a evangelisatu elu, asemenea anatema doctrinei seau evangelisarei deosebite de cea evangelisata de dinsulu, ma chiaru si incontr'a sa espune aceea anatema, déca ar evangelisá alt'a, de ce a invetiatu pana acóle; adica o doctrina contraria acelei'a, ce a propusu. Si cásícumu nu s'ar fi indestulitu cu aceea, cá se cuprinda tóta invetiatur'a lui Christosu predicata si de altii competinti, nu numai de elu, mai adauge: „Precumu am dísu mainainte, si acumu eara dícu: de va predicá voue cine-va afara de ceea, ce ati luat, anatema se fia“. Aici acumu pune terminulu generalu „si quis“ verísícine, fiendu generalisata si doctrin'a in cuventulu „accepistis“, tóte ce ati primitu, audítu, invetiatu din invetiatur'a mantuitoria, cu unu cuventu cine afara de invetiatur'a D. n. Isusu Christosu, propusa atátu de s. Paulu, câtu si de alti ss. apostoli seau invetiatori legiuiti seau adeverati, ar propune seau invetiá alt'a adica contraria, anatema se fia; cà de cununa tectului se adaugemu v. 10: „Cà acumu pre ómeni se ascultati indemnu, au pre Domnedieu? Au cautu se placu ómeniloru? cà de asi placé inca ómeniloru, nu asi fi sierbu lui Christosu“. Nu se pare indata, câtu de acuratu suna tectulu acest'a la caus'a ce pertraptámu. Dupa ce impartí anatema doctrinei contrarie, adica netolerantia, déca mai netolerantu lucru nu e decâtu anatem'a, si asia e in sa-si netoleranti'a; cà se nu cugete cine-va la parerea ce ar produce netoleranti'a seau anatem'a, intréba, cà óre cu Domnedieu seau cu ómenii (retaciti) se tiena? Au dóra se caute a placé prin tolerantia, suferindu si neosendindu tóte invetiaturele desí contrari adeverului, a fi placutu dícu ómeniloru? si spune oblu, cà déca ar face asia, déca ar tolerá tóte parerile si invetiaturele contrarie evangeliéi lui Christosu, ce e dreptu ar placé ómeniloru (cugeti acuratu, cà s. Paulu scrie in minutulu presinte) inse déca ar placé ómeniloru, ascultati toleranti! nu ar fi sierbu a lui Christosu.

Mi-se pare cà cu s. Paulu nu avemu pentru ce se ne disputámu mai departe, cà elu ne sare cu anatem'a in capu. Seau celu puçinu ne va stá ni façia, cà lui Pietru, candu acest'a se aretà, vedeti nu in doctrina, cà atunci nu va fi Pietru, pétr'a, fundamentulu gloriosu alu besericeí glorióse, fora numai in nescari acomodatuni adiafore, simulandu unele datine acumu evreesi acumu paganesci, epist. càtra Galat. cap. II. v. 11—14. Asia aici nu avemu ce se mai cercamu tolerantia.

Se mai probámu totusi cu o intrebare: óre nu ni ar concede a fi toleranti? Ne raspunde in cartea sa càtra Rom. cap. XVI. v. 17—18: „Eara ve rogu pre voi, fratiloru, padíti-ve de cei ce facu inparechiari si smin-tele inprotiv'a invetiaturei, carea voi v'ati invetiatu, si ve feriti de ei. Cà unii cá acei Domnului n. I. Christosu nu sierbescu, ci pantecelui seu, si prin cuvente blande, si prin blagoslovenie insiéla anemele celoru fora de reutate.“ Dauna a fostu a face intrebare, am spusu se lasámu pre s. Paulu, cà eaca acum'a mierge mai departe, si díce se ne abatemu de la cei ce facu inparechiari, cari seducu anemele celoru nenocinti, nesierbindu unii cá acei'a Domnului n. I. Christosu, fora pantecelui loru, insielandu pre cei credintiosi cu cuvente dulci si binecuventari. — Inca odata se mai consultamu colo in cartea càtra Titu cap. III. v. 10—11: „De omulu ereticu dupa un'a si a dóu'a mustraré te feresce, sciendu, cà s'a resvretitu unulu cá acest'a, si pecatuesce, fiendu singuru prin

sine osenditu.“ Se-i dăm pace santului acestui apostolu, cã se pare prea infocatu, scriendu si invetiandu nesce lucruri, la cari neci de comentariu nu are omulu trebu-
intia, cá se véda apriatu netoleranti'a lui.

Se ne adresămú dara la apostolulu iubirei, scimu, cã tóte scrierile s. Ioanu apostolulu si evangelistulu spirédia o iubire neasemenata, numitu chiaru pentru aceea „apostolus dilectionis“, pre carele iubiá Christosu, si elu inca erá fórte cu iubire atátu in privinti'a lui Christosu, câtu si cãtra credintiosi, deórace cunoscutu lucru este din istoria, cã in tempu delungatu, fiendu acum'a in adunci betranetic, ajutatu prin altii se straportá la amvonu se predice, si tóta predic'a sciti din ce stá? din propusetiunea „Filioli mei diligite vos invicem“. „Fiiloru miei, iubiti-ve unulu pre altulu.“ Si intrebatu odata, pentru ce nu mai spune alta-ce? S. Ieronimu díce, cã a datu unu respunsu demnu de Ioanu: „quia si hoc fiat, omnia sunt.“ De la unu apostolu cá acest'a dara nu potemu asceptá decátu iubire, cerésca iubire, si ce ne va díce, la aceea trebue se ne plecámú capetele.

Dr. V. Iutiu.

(va urmá.)

Epiclesea liturgiilor grec. si orient., si canonulu consecrării din mis'a latina.

(urmare.)

La întrebarea aruncata in numerulu premersu, cã óre afla-se epiclesea si in liturgiile apusene, cu desclínire in cea latina? grabindu-ne a raspunde, se trecemu preste liturgi'a galicana, cea mosarabica si cea milanasa, intru cari tóte, dara deosebitu in cea mosaraba, epiclesea asia de apriatu si asia de desu ocurge, încátu inde-siertu s'ar încercá cine-va se o nege; ear spre demonstra-rea acestei díse conferésca-se din liturgi'a mosaraba rogatiunea de dupa consacrare numita „post-pridie“, care d. e. in serbatórea nascerei Domnului suna: „Haec, Domine, panis et vini holocausta proponimus . . . rogantes, ut in eodem Spiritu, quo te in carne virginitas incorrupta concepit, has hostias Trinitas indivisa sanctificet;“ in dominec'a a sies'a dupa botediu: „ . . . Rogamus, ut oblatio haec efficiatur, illo sancto superveniente septiformi Spiritu, benedicta, quo ubique Deus veraciter manifestetur in ea.“

Ajungundu la liturgi'a latina seau a Romei (pag. 93—210), auctorulu nu fora temeiu identifica întrebarea atinsa cu o alt'a: cumca óre intemeiatoriulu cultului besericeii din Rom'a, corifeulu apostoliloru Pietru, ai carui confrati si invetiacei, precumu Iacobu in Ierusalimu si Marcu in Alesandri'a, asiediara cultulu eucharisticu cu epiclese; óre acel'asi Pietru, carele pastorì in restempu de siepte ani beseric'a Antiochiei, ce inca lasà urmatoriloru cá o ereditate santa si stravechia epiclesea in liturgia; óre instituit'a s. Pietru in centrulu unitatiei, cu care „propter potioem principalitatem“ tóte besericele trebue se convina si se se unésca, instituit'a in beseric'a Romei acel'asi modu de santirea proaducerei eucharistice seau altulu, care s'ar abate de la cel'a alu toturor besericiloru deasemenea apostolice ale resaritului, si prin care, cá prin o diferitória construire a centrului liturgiei, fresce nu puçinu ar fi turburata unitatea cultu-

lui crestinescu? Din acést'a întrebare onoratulu cititoriu fora indoéla va fi si gacitu respunsulu si rezultatulu cercetariloru, ce le fece auctorulu in respectulu acest'a cu tóta acuratéti'a si cu multa profunditate.

Incependu de la s. Pietru Damiani (Expositio canonis, num. 9.) si pap'a Inocentiu III. (De myster. missae, lib. V. c. 2.) toti interpretii liturgici in cursulu liniscitu alu interpretării loru dederu in canonulu consecrării din mis'a latina deodata de nesce scopuli fatali, dinaintea caroru nu potura decátu se stee uimiti si se marturisesca, cumca greutatile, in cari s'au acatiatu, sunt asia de mari si misteriose, in câtu ei mai voru a fi invetiati in privinti'a acelor'a de altii, decátu se invetie ei pre altii. Dificultatile acele sunt de dóue plese: A) in privinti'a teestului cele dóue parti din urma ale rogatiunei prime de dupa consacrare, anume cererile: „Supra quae (munera) propitio ac sereno vultu respicere digneris,“ si: „Supplices te rogamus, jube haec (dona) perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae“, aceste dóue cereri dupa deplinit'a consacrare si stramutare a panii si vinului in s. trupulu si sangele lui I. Christosu li-se parura cu totul de prisosu si fora de intielesu, ba lui Bellarmin (De missa, l. II. cap. 24. obj. 11.) chiaru absurde; càci déca Tata-lu totdeun'a a aflatu placere in Fiiulu si cá jerfa inca din eternitate l'a primitu: de ce folosu rogarea, cá Domnedieu se privésca cu façia indurata si gratiósá la daruri si se le primésca? si eara-si, déca Christosu dupa si cu sant'a sa omenime seau natura omenésca cá archiereulu nostru neprecurmatu e in ceriu dinaintea façei Tata-lui: ce va se insemnedie cerut'a transferire a daruriloru santite prin man'a santului angeru? Spre resolvirea acestor'a refugira la oferinti seau jerfitori, dícundu, cumca jerf'a Fiiului, in sine si obieptivu preacurata, nemarginitu pretiósá si Parintelui porurea placuta, prin pecatele jerfitoriloru órecumu s'ar maculá, si deaici rogarea aceea, cá Domnedieu totusi se primésca cu indurare sacrificiulu nostru. Totu asemeni se referira cuventele celeialalte cereri la corpulu lui Christosu, nu celu eucharisticu ci celu misticu, adica la credintiosi, cá rogatiunile acestor'a se fia straportate in ceriu inaintea maiestatiei domnedieiesci, unde intrunite cu sacrificiulu trupului si sangelui archiereului Christosu seau cu intrevenirea cerésca a lui, astfeliu se fia bineprimite inaintea lui Domnedieu. B) Ce s'atinge de ritulu urmandu indata dupa consacrare, cele trei si respectivu cinci cruci, ce le prescrie tipiculu misei latine se se faca preste darurile dej'a santite, devenira a fi o adeverata cruce si nevoia si orescumu nodulu gordianu alu scrietoriloru liturgici; pentru cà sciutu lucru fiendu, cá beseric'a in intregu cultulu domnedieescu folosesce semnulu crucei cá simbolulu binecuventarei, din acestu ritu in legatura cu cererile mai susu laudate se nascù in animele loru de o parte nu puçina indoéla despre aceea, cá óre consecrarea indeplinita e aievea? de alta parte óresicare tesire de a binecuventá pre isvorulu a tóta binecuventarea, pre Christosu, „santulu santiloru“, presinte dupa consacrare cu insu-si trupulu si sangele seu in eucharistiá. Ce se faca acumu, cá se scape de acést'a dificultate a cruciloru? Desfacundu-le de tecstu se nevoira a le esplicá cu totul nedependinte de acel'a, dupa numerulu loru de trei seau cinci referindu-le acusi la misteriuulu santei Treime, acusi la cele cinci ráne ale Mantuitoriuului la patim'a si mórtea sa pre cruce, si astfeliu dandu-le órecare insemnatate comemorativa de jerf'a testamentulu nou cea crunta, cásicumu laudatele cruci aru avé

de a ne arătă identitatea jerfei eucharistice cu jerfa crucii. Asta parere după s. Tom'a de Aquino mai cu isetîme a desvoltat'o Le Bzun. — E invederatu inse, că tóte deslegarile aceste faceau mai multa seau mai puçina sila textului liturgiei. Anumitu încátu pentru cruci, cele trei de antâiu se poteau inca órecumu face preste daruri cu laudat'a referire a acelor'a la mórtea crucii, insoçite fiindu ele de cuvintele „hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam (offerimus);“ nu inse si a patr'a si cinci'a, deórace textulu mai incolo suna: „*panem* sanctum vitae aeternae, et *calicem* salutis perpetuae“, eara pana si potirulu fora mare sila anevoia se potu trage si referí la sangerós'a jerfa a crucii.

Cumu desléga auctorulu aceste dificultati? Asia, că aréta, cumca acele cereri si acele binecuventari de după consacrare in mis'a latina nu sunt nici mai multu nici mai puçinu, decâtu ceea ce e epiclesea in liturgiile resaritent si in cele vechi ale apusului.

Spre demonstrarea acestei trage inainte de tóte o paralela între canónele consacrarei din liturgiile atátu latine câtu si grecesci, arétandu, că intrég'a rogatiune, care urmédia nemidílocitu după consacrare si vine la Latini sub numirea „canonulu consacrarei“, in liturgiile grecesci si orientali formandu unu ce organicu se compune din trei, seau se dîcemu indata, din patru membrii, cari-si urmédia unulu altui'a intr'unu síru logicu si sunt urmatorii: 1) Anamnesea seau comemoratiunea patimiloru, mortiei si a altoru momente principali din opulu rescumparatoriu a lui I. Christosu, (in liturgi'a s. Crisost.: „Aducund-ne aminte dara de acést'a porunca mantuitória scl.“ in liturg. s. Vasil.: „Acést'a se faceti intru amintirea mea, că de câte ori scl.“) 2) Anafor'a seau proaducerea, oferirea elementeloru jerfei eucharistice (in lit. ss. Crisost. si Vasil.: „Ale tale dintru ale tale tîe aducemu scl.“) 3) Prologulu epiclesei, seau acea cerere, in care liturgulu avendu seire de pecatele sale si prin urmare frica, cumca Domnedicu póte nu va primí (v. s. d. nu va consacrá) darurile din mani peatóse, se róga cu tóta umilinti'a de gratia si indurare si óresícumu propune urginti'a cererei din epiclesea nemidílocitu urmatória pentru tramiterea Spiritului s. (in lit. s. Crisost.: „Inca-ti aducemu tîe acést'a sierbire cuvintatória si fora de sange, si ceremu si ne rogámu si ne cucerimu scl.“; intr'a s. Vasil.: „Pentru acést'a, despuitoriule preasante, si noi peatosii si nevrednicii sierbii tei scl.“) 4) Epiclesea propria seau chiamarea Spiritului s. — Intrebámu acumu: afla-se óre tóte aceste parti si in canonulu latinu? Se vedemu. Antâiu anamnesea o gasimu in cuvintele: „*Unde et memores*, Domine, nos servi tui sed et plebs tua sancta ejusdem Christi filii tui Domini nostri tam beatae *passionis*, nec non *ab inferis resurrectionis*, sed et in coelos gloriosae *ascensionis*.“ Anafor'a o intempinámu in membrulu: „*Offerimus praeclarae majestati tuae de tuis donis ac datis hostiam* puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitae aeternae et *calicem salutis perpetuae*.“ Prologulu epiclesei suna: „*Supra quae propitio ac sereno vultu respicere digneris et accepta habere*, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel et sacrificium patriarchae nostri Abrahae et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam“. Numai alu patrulu medulariu, invocarea Spiritului s., se pare in canonulu latinu a lipsí, in loculu carei invocari stá rogatiunea: „*Supplices te rogamus,*

jube haec perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae, *ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filii tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione coelesti et gratia repleamur*“. Inse, precumu la cea de antâiu privire va observá orísicine, particic'a a dóu'a a acestei rogatiuni in cele esintiali se unesce cumu se cade cu partea a dóu'a din epiclesea nóstra grecesca, in care parte ne rogámu de fruptulu sacrificiului, „că acést'a se fia celoru ce se voru cuminecá spre tredirea sufletului, spre iertarea peccatoru scl.“, si cari rogamenti la Greci detaiate Latinulu pregnantu le cuprinse intr'o sentintia scurta: „ut omni benedictione coelesti et gratia repleamur“. Asiadara mai remane inca numai partea dinainte a epiclesei, invocarea Spiritului s., că se vina se binecuvente si se santiésca darurile, care la antai'a vedere se pare intr' adeveru a lipsí din canonulu latinu desu citatu. Dar óre aievea asia stá lucrulu? Se cercámu pre urm'a auctorului.

(va urmá.)

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

Déca deschidemu marea carte a popóreloru si a vietiei acelor'a si cautámu cu luare-aminte printr' ins'a, spritului nostru se represinta uneori atari episóde si momente, dinaintea caroru acel'a nu póte se nu stee uimitu si se recunósca intr' inele si adóre cu umilintia braçiuulu celui Preainaltu, carele cu intieptiune nepatrinsa direge firele esintintiei precumu a omului singuritu asia si a intregii mare familie omenesci. Si acést'a in istori'a mai a fiacarei ginte. Căci intrebámu, care din aceste se nu-si fia avutu a sa „Canna“, alu seu „Hannibal ad portas“, ale sale dîle si impregiurari soçiali si politice fatali, intru cari se pare, că steu'a loru apune pentru totdeun'a? — —

Preste natiunea romana inca au trecutu asemeni furtune amenintatórie cu perire; dara provedinti'a domnediesca, carei'a dins'a porurea s' a inchinatu, in clipitele cele mai critice, candu valorile cutropitorie se inaltiasera turnu deasupr'a capului ei, i-a tramisu angerii sei padîtori, geniele unui Síncai, unui Clainu, unui P. Maioru si altii, cari se-i aprinda farulu luminarei, pentru că ea la lumin'a lui se afle calea ducatória la limanulu de scapare.

Scrierile acestoru gloriosi barbati, panacandu va traí poporulu romanu, totdeun'a voru se se numere, voru trebui se se numere între margaritariile literaturiei natiionali, desí nu intr' atát'a in privinti'a perfectiunei loru scientifice, dar din respectu la rezultatulu celu maretiu ce l'au produsu acelea. Din opurile acestoru apostoli ai romanitatiei si-va pasce porurea cu placere sufletulu seu totu Romanulu, in alu carui pieptu va mai bate o anima zelósa pentru binele si fericirea natiunei sale.

Aceste respecte si acést'a reverintia si pietate cătra acele umbre maretie ne-misícara, că se publicámu in diurnalulu nostru tractatulu lui P. Maioru despre protopopi, fidelu si fora picu de stramutare, adaugundu din parte-ne numai ici cólea ear desclinitu la doi trei paragrafi mai tardii căte-va observatiuni si note explicatórie. Protopapadichi'a lui P. Maioru deveni asia de rara, átu cei mai multi numai de nume o mai cunoscu; noi inca esemplariulu nostru manuscrisu avemu de a-lu multiamí bunavointiei preaonoratiloru domni I. Antoneli, vicariulu Fagarasiului, si I. Pamfilie, protopopulu Clusiuului. Si cu tóte

aceste „Protopapadichi'a“ se p^ote cu totu dreptulu numⁱ odoru nepretiuitu in literatur'a n^ostra beseric^esca inceput^oria, depre paginele carui opu scrisu cu multa cunoscentia de lucru se resfrange asia de frumosu sufletulu celu generosu alu nemoritoriului seu scrietoriu intr'o forma inflacaratu de iubire c^otra natiunea c^o c^otra beseric'a sa.

Dee ceriulu, c^o publicarea n^ostra se nu remana fora cesi-cevasi fruptu si folosu pentru organisarea n^ostra beseric^esca, ce o ascept^oamu cu at^ot'a neastemperu!

* * *

Cuventu inainte.

Nemica asia uritu mi-se pare, precumu cel'a ce este in vreo deregatoria se nu-si cun^osca si fient'i'a, si mesur'a deregatoriei sale; c^o dintru ac^est'a lipsa prealesne deregatoriulu, c^o celu ce intru intunerecu ambla, si celo ce sunt de lucratu le lasa, si cele ce sunt de lasatu le inbraiosiedia. Dintru carea apoi c^ote necuvientie, urgie, imparechiari si galceve cu vatemarea obscei, carea jalnica ispita in multe tempuri a aretatu in beserica, se nascu, cine p^ote grai? Pentru aceea poterea, drepturile seu privilegi^onele, cu cari asta-di protopopii nostri cei romanesci in Ard^elu sunt impodobiti, vomu a aret^o: si pentru-c^o ai nostrii cei de curundu din sc^olele latinesci, unde nu au avutu prelegiu a iscodi aceste, esiti, si se gatescu c^otra primirea protopopiei, mai curundu si mai lesne ac^est'a dreptu frum^osa, dara preagrea de portatu deregatoria se o p^ota cun^osce; si pentru-c^o papistasi*) aievea se intiel^ega, c^o macarca ei si pre protopopii nostri dupa graiulu obiceiului seu i-numeseu archidiaconi, totusi mare osebite este intre protopopii nostri si intre archidiaconii loru. Cari drepturi si privilegi^one vrendu a aret^o, devremece acelea mai vechi sunt dec^otu d^ora unor'a, pu^oinu intru istori'a cea beseric^esca si intru canonic^esca invetiatura procopsiti, se pare, si cu multa mai demultu decumu este numele celu de protopopu, macarca nici numele nu este numai de ieri de alaltaieri, devremece ac^el'a se afla in sut'a a XII. de la Christosu la Teodoru Valsamonu in telculu canonului 59 apostolicescu, si dupa dinsulu mai pelargu la Codinu Curopolat'a in istori'a Bizantiului in cartea cea despre deregatoriile besericeii la pentadea VI. Nu fora pretiu lucru a fi amu socotitu, c^o precumu vomu a numer^o drepturile seu privilegi^onele protopopesci, la Greci *protopapadichi'a* chiamate, care usioru lucru este, devremece ispita cea de t^ote dilele toturoru prea cunoscute le-a facutu: asia cu nevointia inceputulu si isvodulu loru, carele unulu si ac^el'asi cu a chorepiscopiloru a fi, socot^el'a si alaturarea loru luminatu va aret^o, se cerc^oamu. C^o si prea de diosu scientia si nu destula intieptiloru este a sc^o lucrulu, si a av^e necunoscuta pricin'a si inceputulu lucrului. Pentru aceea intru ac^est'a a n^ostra aretare ant^oiu vomu cuvent^o despre chorepiscopi, apoi drepturile, cadintiele seu privilegi^onele protopopesci reschiratu vomu socoti.

§. 1.

Obiceiu deaporurea a fostu in beserica, c^o episcopii se nu se asiedie prin sate.

Dintru inceputulu crestinatatei si a besericeii lui Christo^osu s'a luat obiceiu a se asiedia episcopii numai pre la cetati si orasie, cara nu si prin sate; despre o parte, pentru-c^o gonindu odata paganetatea si demoniele deprin cetati, si inradecinandu-se acolo credinti'a lui Christosu, mai usioru er^o apoi aceeasi a-o inpartasi si prin sate; despre alt'a, pentru-c^o beseric'a dintru inceputu a voitu intru ocarmuire a urm^o chipului politiei cei dinafara si

aceea porurea a tienutu, carea si din istori'a cea beseric^esca si din santele can^one este aievea, si noi inca in telculu can^oneloru celoru in beseric'a resaritului primite, carele pre limb'a n^ostra cea roman^esca cu ajutoriulu lui Domnedieu l'am lucratu, mai in multe locuri am veditu. Deunde s'a luat apoi a se socoti scadere si miciorare vredniciei episcopesci, c^o se se asiedie cum'va episcopulu afara de cetate si de orasiu. Deci'a si cu can^one inca a intaritu beseric'a, c^o nicicum episcopulu se nu se asiedie in satu. Canonulu alu 57. a saborului de la Laodice'a dice: „Cumca nu se cade a se pune episcopu in sate“, si canonulu alu 6. a saborului de la Sardinia dice: „Se nu fia nicidecumu slobodu a pune episcopu in vreunu satu seu in vreunu orasiu micu, carui'a macaru si unu preotu i-p^ote fi destulu. C^o acolo nu este de lipsa se se puna episcopi, c^o se nu se miciorodie numele si cinstea episcopului“.

§. 2.

Se areta pricin'a, c^o chorepiscopii s'au ronduitu in beserica.

Inse latindu-se cu darulu lui Domnedieu credinti'a si legea crestineasca si prin sate, si inmultindu-se for^ote si afara de cetati crestinii, c^otu episcopii cetatiloru cu preotii, cari-i avea prelanga sine la besericele cele deprin cetati, nicicum nu potea ajunge se slugesca si se plinesca lipsele cele sufletesci ale crestineloru celoru deprin sate; precumu se cadea prin acele sate a-se redica besericeii osebite de cele deprin cetati: asia lipsa er^o pre la acele besericeii a se rondui preoti si, cumu se dice, parochi, cari se propoveduesca pop^oreloru acelor'a cuventulu vietiei de veci si se le slugesca santele taine. Si fiendu c^o episcopii destulu erau de cuprinsi cu propoveduirea cuventului lui Domnedieu pop^oreloru sale celoru deprin cetati, cu slugib'a besericeloru, cu grigi'a clericiloru si a venituriloru besericesci celoru din cetati: lipsia a alege unii dintre preotii acesti deprin sate, cari in loculu episcopiloru se poruncesca celor'alalti preoti si se por^ote grigia de besericele sateloru, cari aru fi loru incredintiate, cu at^ot'a mai vertosu, c^o satele aceste departe erau de cetati si nu potea altulu asia cu ronduela a-le ocarmui precumu ac^el'a, carele in tienutulu sateloru acelor'a er^o asiediatu si pentru aceea mai cu vreme le potea cerceta. Afara de aceea desiertandu-se cetatile de inclinatorii idoliloru si tragundu-se ac^el'a pre la sate, de unde s'au si disu pagani, (c^o satulu latinescu se chiama „pagus“; deci de la „pagus“ s'au disu „pagani“ adica sateni, deunde si noi, fiendu limb'a n^ostra cea roman^esca feta limbei cei latinesci, dicemu pagani,) mai tare crescea lips'a de a rondui pre unii destoiniei dintre preotii cei depre la sate mai mari intre preoti, c^o osebita grigia in loculu episcopiloru se por^ote de besericeii, se intaresca credinti'a si legea cea crestineasca, si se se nevoesca cu totulu a desradecina paganetatea. Acesti povatiutori si capetenii a preotiloru celoru deprin sate s'au disu „chorepiscopi“, care cuventu grecescu vine de la *χώρα*, care insemnedia si „in locu“ seu cumu se dice „vice“ si „satu“, si de la „episcopus“. Deunde „chorepiscopus“ at^ota face, c^otu „in loculu episcopului“ adica *vice-episcopus*, au *episcopus de satu*. Canonulu 10 a saborului de la Antiochi'a candu dice: „Cei ce suntu in sate, seu in tienuturi, si se chiama chorepiscopi“, mai alesu de vei ceti aceste in isvodulu celu grecescu, intru carea limba este dintru inceputu alcatuitu canonulu, se vede a partini intielesului alu doile, adica, cumca „chorepiscopus“ insemnedia „episcopus de satu“.

§. 3.

Chorepiscopii nu au fostu cu chirotoni'a episcopi, ci numai preoti.

Deunde unii au socotitu, c^o chorepiscopii au fostu cu adeveratu nu numai cu numele, ci si cu chirotoni'a episcopi. Dara

*) Ast'a numire in gur'a poporului nostru nu e nicidecumu odi^osa, si asia credemu c^o o lea aici si auctorulu.

aieva este, că chorepiscopii, macaru că in loculu episcopiloru oarmuiau besericile cele loru incredintiate: totusi cu chirotoni'a erau numai preoti. Că canonulu 14 a saborului de la Neocesar'e'a dîce: „Eara chorepiscopii sunt in chipulu celoru sieptedieci“. Si se scie, că episcopii sunt urmatori celoru doispradiece apostoli, eara nu celoru sieptedieci de ucenici, cu carii au asemenatu parintii pre cei de alu doile rondu in preotîa, adica pre preoti, nu pre episcopi; „nice nu este indoela, — dîce fericitul Ieronimu in epistoli'a cea cãtra Fabiola, — cumca despre cei doispradiece este vorb'a, dintru a caror'a isvoro curgundu ape, uda sece't'a a tóta lumea. Langa aceste ape au crescutu sieptedieci de finice, cari pre cei de alu doile rondu dascali intielegemu, marturisindu Luc'a evangelistulu, cumca doispradiece apostoli au fostu si sieptedieci de ucenici mai de mica trépta, pre carii-i si trimitea câte doi inaintea sa Domnulu“. Apoi canonulu 10 a saborului de la Antiochi'a poruncesce, cá pre chorepiscopulu se-lu faca episcopulu lui: „Eara chorepiscopulu — dîce — se se faca de episcopulu cetatii, carui'a este supusu“; unde antãiu se cade a luá a minte, că chorepiscopulu, nu dîce, sese chirotonésca, ci numai câtu se se faca, care dóue cuvente osebite intielesuri au, cuprindindu in sine deobsee cuventulu „a se chirotoni“ treptele tainei chirotoniei, cara cuventulu „a se face“ intindindu-se numai la slugîba seu la deregutoria, carea nu este de lipsa a se dá cu punerea maniloru. Dupa aceea scimu, că episcopulu niciodinióra nu a fostu obiceiul se se chirotonésca de la unu episcopu, precumu acum'a veduramu că se facea chorepiscopulu, ci la alegerea si chirotoni'a episcopului se se adune toti episcopii tierei seu a eparchiei, si de nu potea veni toti, incai prin scrisóre aretá impreuna-vointi'a sa, eara trei episcopi neaperatu trebuia se fia façia, prin carii cá prin impreuna-chirotonitori, precumu si asta-di i-numesce tipiculu celu grecescu, se seversia chirotoni'a. „Fórte se cade, — dîce canonulu 4 a saborului de la Nice'a, — cá episcopulu se se puna de la toti, câtu sunt in eparchia. Eara de cu-anevoia póte se fia acést'a, ori pentru vreo nevoia grabnica ori pentru lungimea calei, incai trei se se adune, carii avendu, prin scrisóre data, si alegerea si vointi'a celoru ce nu au venitu, se chirotonésca pre celu alesu: eara in fiascece eparchia de la metropolitulu se se intarésca cele ce s'au facutu“. Si canonulu 19 a saborului de la Antiochi'a dîce: „Episcopulu se nu se chirotonésca fora de saboru si candu nu este façia metropolitulu eparchiei; eara candu este elu de façia, mai bine este, cá toti impreuna cu elu se fia slugitorii (episcopii) eparchiei, si trebue prin carte se chiamo pre ei mitropolitulu, si de voru veni toti, mai bine este; eara de va fi acést'a cu-anevoia, totu se cade se fia mai multi, seu prin carti impreuna cu ei se voésca, si asia, candu sunt mai multi seu candu mai multi alegu, se se faca chirotonirea. Eara de se va face altmintrelea, nu precumu aici s'a hotaritu, chirotoni'a nici o taria se nu aiba. Eara de s'a facutu chirotoni'a dupa mainainte hotaritulu canonu, si unii, pentru cá se se sfadésca, voru grai improtiva, se biruésca alegerea celoru mai multi“. — Fora sversitu asi fi, de asi vre tóte dovelele, cu cari se aréta obiceiulu cel'a deporurea a beserice, cá episcopulu mai de la multi episcopi si se se aléga, si se se chirotonésca, a aduce inainte. Veditu este dara, si din osebirea alegerei si dintru a chirotoniei episcopului si a chorepiscopului, cumca chorepiscopii nu erau episcopi; cãci, cá se se aléga si se se faca chorepiscopulu, episcopulu cetatii, carui'a erá supusu chorepiscopulu cu tienutulu seu, nicecumu nu erá silitu a asceptá pre alti episcopi ai eparchiei, ci fara de acei'a aceea canonicesce seversia.

(va urmá.)

Nescari piedece a crescerei religioase-morali si natiunale in clasele

norm. si gimnas. din Beiusiu.*)

„Propter Sion non tacebo et propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus eius et salvator eius ut lampas accendatur“. Iesai. 62, 1.

Nu-i natiune, nu poporu, care se nu fia recunoscutu crescerea buna a teneriloru de fundamentulu infflorirei si gloriei sale.

Aten'a decadiuse. Betranii Atenei se svatuiru, cá cumu aru poté scóte cetatea din noianulu faradelegiloru, cumu aru poté ajutá starea deplorabila depre atunci'a, carea para cá va se inghita tóta Greci'a. Multi si-au datu opiniunile sale motivate cu argumente solide; reulu fu in sa pipaitu mai bine de unulu, care puse pre mésa unu meru putredu rostindu cuventele urmatorie: „Aten'a e asemena merului acestui'a; din acest'a póma buna nicicandu nu va fi!“ Ci crepandu merulu aretá la sementia dicundu: „Se o grigimu, cá va produce frupte bune!“ — Adeverulu asertului acestui'a fu recunoscutu si inbraçiosiatu de tóte gintile luminate si inffloritorie. Prelanga acest'a e si s. Paulu, candu dîce: „Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit,„ „Io am plantatu, Apolu a udatu, Domnedieu in sa a datu fruptuire.“

Se grigimu dar de sementia, se udamu plantutiele celea fragede ale natiunei nostre, se le nutrimu cu ceresc'a mána, se padîmu foculu anemei loru, prelanga care se rotesce glori'a natiunei nóstre.

Natiunea nostra are o astfeliu de holda, unu atare semenariu in Beiusiu, in Ungari'a, comitatulu Bihorului de média-di, in celea 4 clase normale si 8 clase gimnasiale. Aici si-tramite natiunea nóstra sementi'a spre cultivare, de aici ascépta nutretiu spiretualu, scutitoriu in reu si desfatatoriu in bine. De aici ascépta natiunea barbati adapati cu scientie profunde, lire incantatorie, si Ciceroni causeru sale; de aici si din alte asemeni holde si-ascépta fericirea si glori'a sa.

Inse pana-ce tenerile mladitie a vericarei natiuni nu voru fi altuite cu „fric'a Domnului“, cu laptele evangheliei lui Christosu: prosperarea natiunei acelei'a e ilusiune, viéti'a natiunei acelei'a nu-i garantata necidecátu; dar de manecamu desu de demanéti'a a picurá in anemele loru nectariulu evangheliei dulcelui Isusu, punemu basa solida esistintiei nóstre. Acestu adeveru necontestabilu ni-lu marturisesce inca si nemoritoriulu Cicerone in cuventele aurie: „Quod munus maius meliusque adferre reipublicae posumus, quam si docemus erudimusque iuventutem?“ Ast'a o esprima renumitulu oratoru in semtiu natiunale, purcediendu din acelu principiu, cá de la educatiunea binenimerita a tenerimeii aterna tóta fericirea tempurala a republicei, adica avisa la altuirea iubirei patriei in anemele teneriloru. Seu si ce ajunge, spuneti-mi, de sciu io enará ce-va despre respirea Troiei, glori'a Atenei, seu sumeti'a Cartaginei; ce folosu am, cá cunoscú poterea centrifuga, poterea nespusa a aborelui, care strimtoratu nu se pléca la celea mai enorme greumente, déca faptele maretie a natiunei mele nu afla resunetu in anim'a mea? Mai incolo, ce amu ereditu si noi gradinariii plantelorubitei nóstre natiuni in splendidulu efatu „unitis viribus“ a gloriosului nostru imperatu Franciscu Iosifu I., óre nu o indem-

*) „De unde nu-i focu, nu ese fumu“ dîce proverbulu. Noi publicaramu acestu articlu, cá organele besericesci competente se se faca atente la relele, ce si déca voru fi esistandu. Red.

nare la unirea poteriloru noastre spre ajungerea scopului si inflorirea imperiului si a natiunei nostre? Acestu efatu afla óresicumu resunetu in adeverulu necontestabilu scrisu cu litere eterne: „Concordia res parvae crescunt, discordia vel maximae dilabuntur“. Deci scopulu va fi ajunsu, déca in conducatori voru fi poterile unite si tenerii voru fi ornatu cu crescere religiosa-morala si iubire natiunala. Prin acestea, singuru prin acestea, au ajunsu tote popórele renumite la culmea inflorirei sale. —

Se reflectamu acumu dupa aceste premise la piedecile instruirei religioase-morale si natiunale in normele si gimnasiulu de Beiusiu.

In clasele normale beiusiene nu aflu alte piedeci a inaintarei in crescerea religiosa-morala si natiunala, decâtu o nepasare si unu indiferentismu din partea celoru ce li-aru poté jacé la anima implinirea deregulatoriei sale; pentru cà de o parte pana la celu din urma sunt mai bine prevediuti decâtu verificare profesoriu gimnasialu, de alta parte li-misiunea numai „ad hoc“ din partea celoru mai mari si a natiunei. Negrigi'a de crescerea religiosa-morala o deducu din dóue observari binefundate, adica antáiu din defeptulu catechisariloru baremu dominecale, si adóu'a din necercarea regulata a sacrificiului santei mise, desí psalmistulu cu desfatara díce: „Laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.“ „Bucuratu-m'am de cei ce mi-au dísu mie: in cas'a Domnului vomu mierge“. Ps. 121. Acestea le spunu cu tóta conscienti'a unui profesor, care dupa numirea-mi nu potu sprimá alt'a, decâtu adeverulu. O de s'aru observá ordinatiunile episcopesci baremu din frica, de nu din compatimire càtra serman'a nóstra natiune! Reulu a prinsu radecini póte inca demultu, si acést'a pentru aceea, cà, precumu credemu, „piscis foetet a capite,“ prin urmare apoi informatiunile au fostu si sunt fórte balsamizate.*) Cine va poté intarí, cà mi-a fostu scandalulu farisaicu, candu am observatu, cà in beserica la liturgi'a de dominec'a in decursulu unui anu intregu numai studentii gimnasiali sunt de faciã, si observarea acést'a remane neclintita pana adi. Seau dóra pentru incungiuirea inbuldiei (baremu de ar fi!) nu se admitu elevii acesti inocenti la dulcile braçie ale lui Isusu? Seau nu a dísu Mantuitoriulu: „Lasati-i pre acesti'a se vina la mine, pentru cà acestor'a e imperati'a ceruriloru“? Cine voru fi pedepsiti la diu'a maniei in resplat'a nefericirei acestor'a? Dar apoi superarea parintiloru, candu din intemplantare ajungundu baiatii multu doriti la sinulu loru, i-voru vedé balbutiandu la intrebarile celea mai usióre din articlii credintiei! Seau va díce cine-va, cà voru avé tempu spre astfeliu de scopu in gimnasiu? Ast'a e idea retacita; càci atunci de o parte nu-i neci unu progresu spre a poté intrá in gimnasiu, „qui enim non proficit, deficit;“ de alta parte ce crestini voru fi cei ce intre-lasa studiãrea si mergu la maestria? Dar catechisarea eleviloru de maestru, ce s'ar poté tiené cu a scolariloru, esistat'a órecandu preaicea, precumu esista ast'a demultu in beseric'a rom. catolica? Dara conferintiele scolari, ce se tienu totu suptu acestu presidiu (adica a normelor)

*) Despre defeptele informatiuniloru ne garantédia si aceea, cà beseric'a nóstra deaici si adi e fórte delasata. Nu avem, decâtu numai unu vestmentu de dómne-ajuta, cari, de sunt óreunde de lipsa, aici debunaséma trebuescu; aici e unu centru, unde cerculédia teneri din tóte locurile locuite de Romani. Familiile celea mai avute sunt de confesiunea nóstra. Dreptu-ce credu, cà de aru fi informatiunile acuratu deduse, ilustrulu patronu ar castigá celea trebuintiése, seau ar provocá si la ajutoriulu familielor mai avute. Ref. — (Dara din cele dóue ronduri de vestmente besericesci proieptate a se cumpará mai asta primavéra, despre alu caroru pretiu me intrebase m. o. d. prof. P. V. V., nu s'a alesu nemic'a? — Red.)

cumu au fostu indeplinite? Estu-tempu inca nu avura neci o formalitate, nefiendu doi administratori de faciã, pre cari i sciu si io din adeverirea loru propria. Ce domnesce astfeliu in cerculu Beiusiului? Orbi'a Sionului resfirata din Vavilonu!

Se trecemu acumu la campulu Macaveiloru. Unu elevu reformatu de etate de 9 ani mi-recità in vér'a trecuta in sinopse mai tóte templarile glorióse ale Unguriloru, pare cà numai acest'a s'a nascutu de mantuitoriulu Ungariei. Dar elevii nostrii? Pare cà li-rusíne a invetiá unu cantecu natiunalu, seau baremu o schitia din istori'a antecesoriloru sei; placa-ne apoi a ne luptá cu dinsi candu se facu maestri seau negociatori, si voimu a reesí cu unu bietu de ablegatu, cu atare anteluptatoriu doritu de natiune. Acesti'a sunt pómele celea putrede, in cari nemicu nu poti curatí seau altuí. Seau nu are asiadara dreptu s. Bernardu, candu díce: „Si per usum vitia in consuetudinem transeant, in novissimis fortiter convalescunt, ita ut nunquam aut cum magna difficultate vincantur?“ (De modo bene viv. c. 67. opp. s. Bern. t. 2.) —

„Tacundu si facundu“ e devis'a ilustrulu nostru barbatu Vincentiu Babesiu. Debunaséma „nu celu ce -mi díce mie: Domne, Domne! va intrá intru imperati'a ceruriloru, ci celu ce implinesce voi'a Tata-lui, celui ce m'a tramisu“. Deci nu gur'a cu cuventele sale sboratórie ne va procurá fericirea comuna, ci faptele produse de inboldirea animei si a iubirei càtra cei ce ne au tramisu, si càtra cei la cari suntemu tramisi. Mai incolo trebue se scimu si aceea, cà:

Unde-i unulu, nu-i putere
La necasu si la dorere:
Unde-su doi, puterea cresce
Si dusimanulu nu sporesce.

Noi preotii, noi cultivatorii plantelor unei natiuni, conducutori unui gimnasiu se privimu accentulu adeveruriloru premise cu ochii cei mai ageri, cu anim'a cea mai palpitanda, se aretámu santieni'a aksiomelor acestor'a in tóta stralucirea sa atátu prin esem ple câtu si prin fapte. „Sacerdos! Arctiori iam alligatus e s vinculo disciplinae; ad maiorem teneris perfectionem sanctitatis. Sacerdos omnibus virtutibus debet esse ornatus, et aliis bonae vitae exemplum praebere. Eius conversatio non cum popularibus et communibus hominum viis, sed cum angelis in coelo aut cum perfectis viris in terra“. (Imit. Christi, libr. I. cap. V.) Deci noi avemu o pusetiune fórte delicata, in care se ne aretámu vertutile si portarea esemplara. Beseric'a si natiunea ascépta fórte multu de la noi. Acumu multulu acest'a cumu-lu-vomu poté impliní? Cu gur'a redicandu murii Romei prelanga Beiusiu, in fapta inse tienendu cu Sabinii? Prin rum-perea catusieloru tiranei (?) concordie? Prin „calumniare audacter, semper aliquid haeret;“ si inca si ast'a a o fulgerá in colegi seau in superioriulu legitimu? Prin acceptarea principiului generariu: „fia cine ce va fi, numai fia omu de compania“? Ast'a e devis'a unui lucéferu natiunalu? Cui au concrediutu mamele baiatii sei, pastoriloru credintiosi seau lupiloru faciarnici? Prin discordiã si inparechiaru vomu resistá óre celoru, ce voescu a ne stramutá atriele blandeloru Muse in templulu lui Bachu, seau prin unirea poteriloru insoçita de acelu „tacundu si facundu“? Io sum resolutu la celea de antáiu a respunde absolutu negativu, si numai la cést'a din urma positivu, sperandu si aceea, cà nu voiu cadé prin acést'a in disgrati'a natiunei mele. Voescu prin

urmăre o concordiă purcedietoria din adunculu animei, mai multu nemicu, cealalte apoi ni se voru adauge noue. Au nu suntemu si altcumu necasiti din tôte laturile, ba si prin aceea, că ni subsistinti'a că firulu celu de peru? Au nu desbinarile si alte asemeni au casiuat nu odata, de profesoriulu, deca a sierbitu doi trei seau optu ani de dile, in urma fu mangaiatu cu o parochia, ce o căpeta altcumu si unu teologu absolutu? Mai avemu ôre lipsa preste aceste inca si de bóla interiora? Astfeliu de bóle au nemicitu state intregi, dar apoi unu bietu gimnasiu ce are se ascepte? Ce alt'a, decâtu respire! Tenerii, — in tempu ce noi traimu imparechiati, — cu ce se voru reintorná la vét'r'a parintiloru sei? Au nu cu capulu голу si cu unu caru de ateismu si alte foradelegi, prin cari se sugruma tóta moralitatea, pana acumu tipulu si mandri'a natiunei nóstre? „Eata acumu ce e bunu seau ce e frumosu, fora numai a locu' fratii inpreuna, că intru acést'a a juruitu Domnulu viéti'a de veci“. Antif. v. 8.

Un'a mi-e oftarea de la bunulu Domnedieu, că se ajungu scopulu acestoru sire, care-lu va cunósce st. cetitoriu fórte bine, mai incolo se potu traí si morí si io pentru glori'a lui Domnedieu si a natiunei mele cá santulu, ce dice: „Propter Sion non tacebo et propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus eius, et salvator eius ut lampas accendatur“.

Gavriele Lazaru de Porcariu,

prof. gimnas.

Corespondintie.

Desiu, in Octobree 1865.

Precumu am cititu in nr. 7 din „Sionulu romanescu“ unu corespondinte din Blasiu anume G. P. a publicatu conspectulu tabelariu a scóloru popularie si elementarie din archidiecea gr. cat. a Albei-Iulie, precumu s'a mai publicatu acést'a si in fasciór'a a II. a „Amicului scólei“ din a. c. Deci me grabescu si io, Clarissime Domnule, a-ti tramite conspectulu scóloru populari si normali din aceea parte a diecesei nóstre gr. cat. a Ghierlei, care se tiene de marele principatu alu Transilvaniei, spre a-lu dá publicitatei in multu stimata foi'a nóstra „Sionulu romanescu“.

Datin'a acést'a de a publicá in totu anulu conspectele scolarie ar fi fórte salutaria, deca ea s'ar introduce si la noi in usu precumu in alte provincie ale monarchiei, pentru cá publiculu, ce se interesédia de inaintarea scóloru nóstre, se póta vedé din acele conspecte, cumca unde s'a facutu vreunu pasiu inainte si unde stámu in locu seau mergemu inderetu. — Conspectele aceste sunt compuse dupá acele din anulu 1863/4, neavendu altele amana; dara mai că nu ne insielámu, deca afirmámu, cumca deatunci puşine schimbari se voru fi facutu.

Olpretu. 8 comune, din cari in tôte sunt edificie de scóle, unele inse neapte. Scolari: 265 baiati, fetitie 224, laolalta 489. Invetiatorii sunt provediuti cu decretu, eara 4 sunt numai provisoricu aplicati; salarielu si-le tragu din casele comunale.

Betlénu. 19 comune, in tôte sunt edificie de scóle, in comun'a Betlénu si gradina de pomaritu. Scolari: baiati 436, fetitie 384, laolalta 820. Dintre docinti 9 provediuti cu decretu, eara ceialalti ba; unii tragu salarielu loru din casea alodiála, eara altii din arunca comunale, parte in bani gat'a parte in bucate.

Bistritia. 20 comune, din cari in 8 nu sunt edificie scolarie, eara in unele intr'o stare debila. Scolari: baiati 397, fetitie 338 laolalta 735. Dintre docinti 7 sunt provediuti cu decretu; docintele din Bistritia are 100 fl. din casea alodiála, in cealalte salariulu invetiatoreseu se scóte prin aruncu in bani si bucate.

Budacu. 9 comune, edificiele scolarie mai tôte sunt in stare buna. Scolari sunt: baiati 381, fetitie 359 laolalta 740. Ce se tiene de invetiatori 6 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe comune fipsate in bani gat'a.

Buz'a. 17 comune; edificiele scolarie mai tôte in stare buna. Baiati 362, fetitie 335, laolalta 697; 8 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe comune fipsate in bucate.

Căticău. 13 comune, din cari in 6 nu sunt edificie scolarie. Invetiacci: baiati 419, fetitie 410, laolalta 829; 5 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu unii le-au numai in bani, unii in bani si bucate.

Chius'a. 13 comune, in cari edificiele scolarie mai in tôte sunt bune. Baiati 417, fetitie 366, laolalta 783. Din invetiatori 4 sunt cu decretu. Salarielu invetiatoriloru din protopopiatulu acest'a sunt mai bani mai bucate.

Ghier'l'a. 15 comune, din cari in 3 nu sunt edificie scolarie. Scolari: baiati 428, fetitie 338, laolalta 766; 4 invetiatori sunt cu decretu. Salarielu din acestu protopopiatu sunt in cele mai multe fipsate in bani gat'a.

Lapusiulu ungurescu. 8 comune, intre cari 5 nu au edificiele scolarie. Scolari sunt: baiati 207, fetitie 163, laolalta 370; 5 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt tôte fipsate in bani gat'a. — In Lapusiulu ungurescu sunt trei docinti aplicati, dintre cari unulu are 400 fl., alu doilea 375 fl., eara alu treilea 200 fl. din ofertele comuneloru.

Losiardu. 11 comune, in cari 6 nu au edificiele scolarie. Scolari sunt: baiati 310, fetitie 293, laolalta 603; 8 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate mai in bani gat'a mai in bucate.

Naseudu. 34 comune, din cari in 3 nu sunt edificie scolarie. Invetiacci: baiati 1579, fetitie 1386, laolalta 2965; 30 de invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate mai tôte in bani gat'a. — In Naseudu sunt 4 clase elementarie, la cari sunt patru docinti aplicati. In Santu Georgiu, Telciu, Zagr'a sunt scóle triviale bine organizate.

Ormanu. 12 comune, in cari in tôte edificiele scolarie sunt bune. Baiati 325, fetitie 276, laolalta 601; 9 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate in bani si in bucate.

Retegu. 7 comune, in cari mai in tôte sunt bune edificiele de scóla. Baiati 233, fetitie 212, laolalta 445; 5 invetiatori sunt cu decretu. Salarielu invetiatoriloru mai bani mai bucate.

Secu. 17 comune, dintre cari in 4 nu sunt edificie scolarie. Baiati 422, fetitie 352, laolalta 774. Se afla 7 invetiatori provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt fipsate in bani gat'a si in bucate.

Surducu. 12 comune; in 7 nu sunt edificiele scolarie. Toti invetiatorii sunt fora decretu. Baiati 294, fetitie 272, laolalta 566. Salariulu invetiatoriloru este fipsatu in bani gat'a si in bucate.

Vadu. 11 comune, in 2 nu sunt edificiele scolarie. Se afla baiati 319, fetitie 291, laolalta 610; 2 invetiatori sunt provediuti cu decretu. Salarielu invetiatoriloru sunt bani si bucate.

Prin urmăre in tóta partea acést'a a diecesei sunt: baiati 6.794, fetitie 5.999, sum'a 12.793.

Din datele aceste scolarie potemu vedé, cumca scólele popularie sunt binisioru organizate in dieces'a nóstra, in cele mai multe comune esista casa de scóla, si docintii au plati mai mari, s. a. s. a. — Caus'a acestei inaintari póte e aceea, că aici in fórte multe comune la indemnulu si staruinti'a organeloru besericesci si administrative politice, au donatu locuitorii partea loru obvenitória din obligatiunile de statu scóloru sale comunale, din interesele caroru obligatiuni si-potu docintii trage platuti'a loru foranici o dificultate. Multu, fórte multu aterna de la zelulu organe-

loru besericesci, caroru dupa ordinatiunile mai inalte e concrediuta suprainspectiunea scóleloru confesionali; càci la orísce recercare adresanda càtra organele politice administrative in interesulu scóleloru, aceste din urma in sensulu decretelor gubern. trebuie se dee mana de ajutoriu, si asia mana in mana miergundu si invetiandu poporul, cu puçine esceptiuni mai in totu loculu, aru poté midiloci, cá se se dotedie scólele in proportiune dupa starca materiale a poporului. — E dreptu, cà acést'a procedura e fórte grea de practisatu; dara ce se facemu, pana candu nu vomu avé unu fondu comunu scolasticu, precumu a respicat'o acést'a unu corespundinte alu „Amicului scólei“ din Hatiegu in fasciór'a VII. Si intr' adeveru pana candu nu vomu avé unu atare fondu, nici nu potemu sperá, cá scólele nóstre popularie se stee mai bine; — pentru cà orísceumu, dara dupa procedur'a presinte, docintii sunt depindinti de la comuna si prin urmare niciodata nu voru fi in stare a-si cautá cu tóta devotatiunea de oficiulu loru; ba atunci amu poté preveni si periclulu amintitu de corespundintele din Blasiu in nr. 7 in privinti'a Romaniloru din secuime, dotandu administratorii fondului scóle acolo, unde va cere mai tare trebuinti'a. Deci rogamu pre cei competinti a midiloci decidera unei cause asia de importante, si a face rezultatele cunoscute publicului cetitoriu.

T....iu.

De sub cetatea lui Rákoczy, comit. Turdei, in Octobre 1865.

Numai innaintarea in cultura póte scapá pe natiunea romana din periclu de a remané inderetulu altoru natiuni si a se pierde. — Deci tóta ostenél'a si tota nesuinti'a nóstra se tientésca intr' acolo, cá se ne straduimu a creá dotatiuni pentru scólele nóstre popularie, cá redicandu si ameliorandu noi sórtea acestor'a, se potemu si asceptá reinviarea poporului nostru.

Unu medilocu de a dotá scólele c prelanga altele si acél'a, cá se svatuésca organele competente pre comunele foste iobagesci a doná venitul din dreptulu de crisimaritu depe cele trei luni de tómná, care dreptu li-s'a lasatu fostiloru iobagi, dupa §. 31 din patent'a urbariale de 21 Iuniu 1854, in aceea mesura, dupa cumu l'au avutu inainte de stergerea iobagiei. Ba ordinatiunea fóstei locutientie c. r. trans. din 13 Sept. 1856 nr. 21.385 si ordinatiunea gub. reg. trans. din 29. Noembre 1862 nr. 26.461, publicata in „Erdély Nagyfejedelemség hivatali tisztii névtára“ din anulu 1864, apriatu díce, cumca iobagiulu seu díleriulu are dreptu a-si esercitá dreptulu seu de crisimaritu de trei luni in comun'a aceea, unde posede o mosia iobagiésca, fora nici o restringere, seu póte dispune nerestrinsu dupa voi'a sa. Deci in tóte comunele deprin comitate, unde locuescu fostii iobagi, in sensulu ordinatiuniloru indicate potu doná venitul crisimaritului fonduriloru scolari locali, pentru care scopu au a-si dá acelu venitu in arenda, care esarendare inse dupa normativulu pomenitu se póte face numai pre câte unu anu. Venerabilele ordinariate aru inaintá fórte caus'a scolara, déca aru provocá prin organele ste-si subordonate pre poporeniiloru deprin comitate, cá se donedie veniturile din numitul dreptu, cari in unele locuri sunt marisióre, scóleloru comunale, asigurandu incát'va prin acést'a starea acestor'a cea atátu de vaieratória; eara instrumentele de donatiune se le substerna la locurile mai inalte spre aprobare, unde fora indoéla pentru binele obscescu se voru aprobá.

G.....u.

Blasiu, in Octobre 1865.

Domnule redactoru! Cu bucuria am se-ti scriu, cumca Maiestatea sa preabunulu nostru mare principe a binevoitu preagratiu cu preainalt'a sa decisiune din 21 Sept. a. c. a aplacida inca pre patru ani de la 28 Fauru a. tr. incependu pausialulu de cancelaria metropolitana de 1500 fl. pe anu. — Din sum'a acést'a se intrebuintiédia 1300 fl. v. a. pre salariile personalului cancelariei numite, si anume: notariulu consistoriale multu onoratu

domnu St. Manfi cápeta 315 fl., protocolistulu metrop. Sim. Popu Mateiu 315 fl., vice-notariulu consistoriale dr. Ioanu Bobu 200 fl., cancelistulu Bas. Ratiu 200 fl., cancelistulu Aronu Boeriu 100 fl., servitoriulu 120 fl. si focariulu 60 fl. v. a.

Directorele cancelariei e reverendisimulu domnu canon. I. Fekete Negrutiu, carele prelanga alte multe oficie duce si directoratululu cancelariei, pentru care inse nu trage nici unu salariu.

B.

Computulu anualu alu „societatiei bes.-lit. a teologiloru romani din Vien'a“.

Junimea clericala din seminariulu gr. catolicu centr. de la s. Varvar'a, dorindu a-se indulci din fruptele literaturii romanesce, si cá se nu fia lipsita de medilócele de perfectiunare in limb'a materna, a pusu inca in anulu 1853 fundamentulu unei bibliotece rom., eara in anulu 1861 pre substratululu acelei bibliotece a formatu o societate bes.-lit., statutele carei'a se si intarira de Esce-linti'a sa parintele metropolitulu cu datulu 26/14 Noembre 1861, si se aprobara si de Ilustritatile sale parintii episcopi Ioanu Alexi si Iosifu Papp-Szilágyi.

In intielesulu aceloru statute si anume a §. 32 societatea e detórie se-si dee socotél'a la capetulu fiacaru anu in foile publice. Caus'a, pentru care nu s'a observatu pana acumu acelu paragrafu, a fostu neaternatória de la noi; acumu inse se afla societatea in placut'a puse-tiune de a implini cu acuratétia si numit'a prescriere a statutelor sale, astfelu inse, cà fiendu computulu presinte depre mai multi ani, astadata se voru aretá veniturile si spesele societatiei mai multu sumariu. —

Cu finea anului 1862 s'a aflatu in casa societatiei depre anii precedinti o suma de 291 fl. 4 cr. v. a., veniturile anului 1862 au fostu 53 fl. 31 cr., cari adaugundu-se la ceialalti facu 344 fl. 35 cr.; — din acésta suma subtragundu-se spesele anuali de 151 fl. 33 cr. remasera cu finea anului 1862 in casa societatiei 193 fl. si 2 cr.

In anulu 1863 incependu-se tiparirea „Fabiolci“ au fostu intratu cá prenumerare 550 fl., alte venituri 51 fl. 10 cr., cari adaugundu-se la sum'a remasa din anulu trecut, facu 794 fl. 12 cr.; — spesele societatiei in anulu acést'a au fostu 17 fl. 91 cr., pentru tiparirea si spedarea Fabiolei 696 fl. 96 cr., asiadara sum'a spese-loru din anulu 1863 e 714 fl. 87 cr., cari subtrasi din venituri, remane in case o suma curata de 79 fl. 25 cr.

In anulu 1864 venituri au fostu 79 fl. 45 cr., cari adaugundu-se la sum'a venituriloru remase din anulu trecut, facu o suma de 158 fl. 70 cr.; — spesele anuali au fostu 80 fl. 60 cr., cari subtrase din venituri, remane o suma de 78 fl. 10 cr.

In anulu 1865 incependu-se tiparirea opului „Explicarea catechismului cat. de Deharbe“ au incursu bani de prenumerare 730 fl., alte venituri anuali au fostu 111 fl. 80 cr., cari adaugundu-se la sum'a anului trecut de 78 fl. 10 cr. facu o suma de 919 fl. 90 cr. — spesele pentru catechetica 779 fl. 57 cr., alte spese anuali 50 fl. 69 cr., a caroru suma subtrasa fiendu din venituri remane o suma de 89 fl. 57 cr. v. a. —

Societatea nóstra besericesca-literaria cu ajutoriulu lui Domnedieu-si continua si-si va continuá si deaici incolo lucrarile sale, numai déca i se va dá ocaziune de a esperiá, cumca acele sunt onoratului publicu binevenite si inbraçiosiate pretotindenii cu caldura, cu ce inse pana acumu nu ne prea potemu maguli, deórace

din „Fabiola“, macarca s'au tiparitu num'a 600 de esemplarie, totusi jacu inca vreo 200 de esemplarie nevendute, eara din „Explicarea catechismului, de Deharbe“ in une parti, d. e in archidieceasa se trecura nu mai multu decâtu 2. di: dóue esemplarie si anume: unulu pentru reverendisimulu d. vicariu Antoneli, eara celalaltu pentru m. o. d. prof. de teologia Farago.

Basil. Gecze, presied.

Al. Bozintanu, caseariu.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Noembre.)

Cronica interna. Astadata ori in care parte primu, abia dămu de atâté evenimente cesi-cevasi de insemnatate, câtu se ne potemu implé cu ele macaru augustulu spatiu, ce ne-a mai remasu. Cea mai importanta ocupatiune in viét'a politica a popóreloru austriace inca si asta-di sunt alegerile diétali, cari frementa mai-cuséma pre natiunile desub corón'a santului Stefanu. Façia cu aceste pre fratii nostri Romanii din Ungari'a cu mangaiare si multiamire sufletésca i-vedemu cà lucra cu mani cu petióre, cá din cercurile locuite de dinsii se tramita totu atât'i'a atleti si propumnatori resoluti ai santei si prea dreptei nóstre cause natiunale, precumu despre acést'a garantédia si numai numele candidatiloru, cumu sunt: cei patru Mocioni, Alois. Vladu, Vinc. Babesiu, Sim'a Popoviciu, Alesand. Romanu, I. Deseanu si ce-alalta cohorte menita se ocupe in cas'a ablegatiloru din Pest'a renumitul din 1861 coltiu alu Romaniloru („az oláhok szeglete“). Dincontra fratii romani din Ardélu, vediendu-se dinsii prin schimbarile template in sistemulu gubernementalu strapusi dintr'odata cu tóte acvistiunile loru politice-natiunali pre unu terenu de totului nesiguru, cu o prevedere si prejudecare matora se retien de la participarea la alegerile de deputati pentru o diéta menita se tractedie despre unu articlu de lege, incontr'a carui natiunea romana a protestatu in 1848 cu versarea sangelui a loru patrudieci de mii de martiri. Dara cu atâtu mai activi se aréta ei intru aperararea drepturiloru sale sante si santiunate si de maiestatea imperatésca in articlii de lege ai diétei din 1863—4, si diurnalele politice romanesci ne-aducu pre fiacare di proteste incontr'a ignorarei acelor'a prin nóu'a stare a lucruriloru. Un'a amu dorí noi: cá prelanga proteste se aduca pre tóta diu'a si din tóte partile si adrese indreptate càtra Escelintiele sale parintii metropoliti romani gr. cat. si gr. or., in impregiurarile nostre de façia capii naturali ai natiunei, cá inalti aceiasi se staruésca la preabunulu monarchu pentru convocarea unui congresu natiunaliu romanescu, singurul organu corespundiatoriu, in care natiunea nóstra si-ar poté respicá adeveratele sale doriri si doreri.

Alu doile cerculariu alu ministrului de statu Belcredi, publicatu in dilele din urma, se scóla asupr'a birocraçiei; eara taverniculu Ungariei inca se vediù constrinsu a edá unu cerculariu cu scopu de a se impiedecá si sugrumá diferitele influintiari tendintióse asupr'a alegeriloru de deputati.

In dilele de curundu trecute se tienù a patr'a siedintia a universitatiei sasesci; universitatea se dechiarà cámu incontr'a politicei de uniune, ce o ducu Magiarii, si decretà in intielesulu acést'a o adresa càtra Maiestate.

In privinti'a ministeriului nostru dinafara diurnalistic'a remane consecinte prelanga aceea, cà comitele Mensdorff se va retrage si va avé de urmatoriu pre comitele Rechberg.

In fine mai amintimu, cumca drotulu electricu ne si-aduse scirea despre deschiderea diétei Croatiei, template in 121. c. in Zagrabi'a. Suntemu curiosi a vedé, cà ce pusetiune voru luá represintantii natiunei croate in momentele critice de asta-di façia cu Pest'a dualistica si façia cu Vien'a centralistica?

Cronica esterna. Inafara eara e verb'a de misçari de trupe militari, ci nu cu scopu de a versá sange, ci de a face prin retragerea loru cu potintia realizarea pabei demultu dorite. Se vorbesce adica, cumca trupele francesci din Rom'a intr'adeveru s'aru pregatí mereu si cu tóta seriositatea, se paresésca Rom'a; deunde unii si incepu a asigurá, precumca Florenti'a nu va se remana indelungu tempu capital'a regatului italianu. In legatura cu aceste unii voru a scí despre o schimbare in politic'a cabinetului nostru façia cu Itali'a, si regele Portugaliei inca se díce cà ar caletorí la Vien'a numai cu scopu de a petí pre sém'a principelui de coróna italianu o archiducésa austriaca. — Totu asemenea vre a scí faim'a, cumca armi'a francésca si din Mecsicu si-va luá diu'a buna.

Ministeriulu austriacu de comerçiu vre se incheia cu Angli'a unu tractatu comercialu pre bas'a libertatiei comereiali, asemenea celui ce se incheià inainte cu câtiva ani intre Franci'a si Angli'a, in urmarea carui, cu tóte cà dintru'nceptu negociatorii franci se cámu opuneau acestui propusu conceputu de genialulu loru imperatu, comerçiu Franciei se redicà in doi trei ani nespusu de tare. Inse prelanga tóte aceste e intrebare, cà óre tractatulu din cestíune avé-va si pentru noi cu industri'a nóstra cea inceputória totu acelu resultatu, cá pentru Francesi.

Din Vera-Cruz, imperiulu mecsicanu, se scrie, cà imperatulu Maccsimilianu a publicatu o prochiamatiune, in care dechiarà, cà republic'a mecsicana a incetatu, de órace tempulu presiedintiei lui Juarez a espiratu si acést'a a parasitu tiér'a; pre turburatorii pabei i-amenintia imperatulu cu darea loru in judecata ostasiésca. Une diuarie afirma, cà Juarez ar fí promis alipirea sa càtra noulu gubernu imperialu mecsicanu, numai imperatulu se departe din tíera ostirile straine.

Varietati.

Audímu din funte sigura, cumca, cá resultatu la cunoscutii pasi facuti mai asta-primavéra decàtra cei cinci senatori imperiali romani gr. cat. in tréb'a sinódeloru besericei romane gr. catolice, nuntiatu'a papala din Vien'a e din partea santului scaunu apostolescu inviata a staruí la inaltulu nostru regimu cumu si a se pune in contielegere cu veneratii nostri capi besericesci, pentru cá acést'a drépta dorintia a besericei nóstre se se realizadie odata. Dorere cà acést'a indrumare sosti intr' unu tempu, candu lucrurile politice in patri'a nóstra pretindu pentru sine tóte atentiunea si activitatea barbatiloru nostri laici si besericani. Giurstarile dara sunt tare nefavoritorie pentru tienerea de sinóde, precumu se respicá si preavenerandulu capu alu besericei nóstre, cu ocasiunea petrecerei sale de mai alalta-ieri in Vien'a, càtra nuntiatu'a apostolica; se speràmu inse, cà, esñdu norociti din crís'a politica de asta-di, cea de antáiu afacere a mariteloru nóstre ordinariate va fí, a conchiamá in contielegere impromutata multu doritulu si necesariulu sinodu.

Din Oradea-mare audímu, cà Ilustr. sa denumitul episcopu alu Ghierlei, dr. Ioanu Vanci'a, cámu pre la 20 l. c., panacandu se ascépta sosirea buleloru papali, va plecá càtra scaunulu metropolitanu spre a se santí, ear deacolo va trage deadreptulu la resiedintia-si.